

НЕМАТЕРІАЛЬНА СПАДЩИНА ЗАПОРОЖЖЯ

Нестеренко О. В. (м. Запоріжжя)

Нематеріальна культурна спадщина Запорізького регіону: збереження і популяризація

Діяльність Запорізького обласного методичного центру культури і мистецтва щодо збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини регіону

Останнім часом в Україні ми можемо спостерігати активне зростання національної свідомості, яке викликало значний громадський інтерес до всіх проявів української традиційної культури, до глибинних витоків народного мистецтва. Духовна пам'ять людства навіки закарбована в мові, піснях, танцях, звичаях, обрядах, знаннях та багатьох інших видах діяльності. Запорізький край сьогодні – це невичерпне джерело елементів нематеріальної культурної спадщини (далі – НКС), які мають історичну та культурну значимість. Сьогодні ми можемо ще собі дозволити спостерігати традиційні звичаї та обряди на острівцях повсякденного життя, але без перебільшення можна говорити, що ми останні серед тих, кому дається можливість закарбувати культурну пам'ять для майбутніх поколінь, так як носії автентичної культури, на жаль, вже «відходять у вічність».

На сьогодні в Україні існує проблема низької обізнаності населення про елементи нематеріальної культурної спадщини України, причиною якої, зокрема, є брак інформаційних джерел, комунікаційних технологій та просвітницьких заходів відповідної тематики, а також недостатня мотивація дослідження цих питань [1, 6].

Впливовим чинником для збереження нематеріального надбання України, зокрема Запорізького регіону, є Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003). Серед головних пріоритетів Конвенції є «забезпечення життєдіяльності нематеріальної культурної спадщини». Це, перш за все, дослідження її багатогранних аспектів, збереження для майбутніх поколінь, пропаганда її витворів, що відбуваються шляхом формальної та неформальної освіти [2, 33].

Запорізька область є органічною складовою великого географічного та соціокультурного регіону з непересічною історією та оригінальною культурною спадщиною. Особливості духовної культури нашого краю привернули увагу вже у 18 ст.: деякі легенди та перекази запорожців були записані С. Мишецьким, обряди та пісні – монахом Яценко-Зеленським, на межі 18-19 ст. в Росії та Німеччині друкуються перші записи історичних пісень Нижньої Наддніпряни [3, 4].

Одна зі специфічних рис нашого регіону – поліетнічний склад населення, а відповідно і наявність фольклору різних народів. На цю особливість звернули увагу ще дослідники 19 ст. Одним з перших звернувся до вивчення культури та побуту представників різних етносів на досліджуваній території відомий історик А. Скальковський [3, 5].

З метою досягнення цілей Конвенції ЮНЕСКО, збереження «живої» автентичної культури, починаючи з 2015 року, у Запорізькій області розпочато роботу над створенням так званого обласного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини та просування виявлених елементів до Національного реєстру та міжнародних списків ЮНЕСКО. Координацію роботи здійснює уповноважена особа – комунальна установа «Обласний методичний центр культури і мистецтва» Запорізької обласної ради (далі – ОМЦКіМ), яку очолює в. о. директора Герман Оксана Миколаївна.

У лютому місяці 2016 року Департаментом культури, туризму, національностей та релігій Запорізької облдержадміністрації створено **комісію з формування обласного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Запорізької області**. До складу комісії увійшли висококваліфіковані діячі сфери культури і мистецтв, освітніх установ, творчих спілок, громадських організацій. Комісію очолює Білівненко Сергій Миколайович (доцент кафедри джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін Запорізького національного університету, голова правління Запорізького наукового товариства ім. Якова Новицького, співробітник Запорізького відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, кандидат історичних наук). Комісія є дорадчим органом і утворена для погодженого вирішення питань щодо збору, обробки та складання орієнтовного переліку елементів НКС Запорізької області та підготовки пропозицій для внесення їх до списку обласного та національного рівня. Розроблений проект Положення про комісію. На сьогодні у більшості районів області створено місцеві комісії зі збору та обробки елементів НКС.

Переліки, Реєстр покликані зробити популярною та загальнодоступною інформацію стосовно Національної нематеріальної культурної спадщини для всіх бажаючих, викликати зацікавленість у вивченні її витоків, долучити громадськість до її відтворення, охорони та збереження. Підвищити культурну компетентність, сприяти вихованню поваги до української мови та культурного розмаїття, національних традицій, шанобливого ставлення до нематеріальної культурної спадщини України [1, 6].

Національний реєстр у будь-якій державі є основним інструментом державної інвентаризації елементів НКС, але це не лише інформаційно-довідкова база даних, він сприяє регуляції культурної політики у сфері діяльності зі збереження нематеріальної культурної спадщини в країні, передачі знань для нащадків унікальних елементів НКС і широкого доступу світової спільноти до даних елементів [2, 109]. Тому на сьогодні для України нагальним питанням є удосконалення Національного реєстру елементів НКС і створення електронної версії цього реєстру. Оскільки, електронна база даних – це уніфікована система інформаційних даних про елементи НКС відповідно галузевих напрямків Конвенції, 2003, ст. 2, п. 2 [2, 110].

Починаючи з 2012 року до Національного реєстру внесено:

1. «Петриківський розпис»

смт Петриківка,
Дніпропетровська область,
2012 рік

2. «Козацькі пісні Дніпропетровщини»
Дніпропетровська область,

2014 рік

3. «Косівський керамічний промисел»

м. Косів, Івано-Франківська
область,
2014 рік [2, 110]

Елементи, що тільки просуваються до Національного реєстру [2, 110]:

«Волинський серпанок»
Волинь, Рівненська обл., Радивилівщина,
2015 р.

«Опішнянська кераміка»
сmt. Опішне, Полтавська обл.,
2015 р.

«Кролевецькі ткані рушники»
м. Кролевець, Сумська обл.,
2015 р.

«Культура хліба»
(Хлібна культура і традиції)
м. Вінниця, Вінницька обл.,
2015р.

У 2015 р. заявили про себе також такі елементи, як «Решетилівська вишивка «білим по білому» та килимарство «скарби Полтавщини» (сmt. Решетилівка Полтавської обл.), «Караїмська кухня: синтетичне мистецтво довжиною у століття» (Центр караїмської культури «Кале», м. Мелітополь Запорізької обл.), «Традиційний кримськотатарський орнамент» (Центр кримськотатарської культури «Танга», м. Київ), два останні елементи просуваються до Списку ЮНЕСКО термінової охорони елементів НКС від України.

У 2016 році відбулася презентація елемента «Пісенна традиція села Лука» Києво-Святошинського району Київської області. Документальна фіксація матеріалу ведеться поки вручну, але, сподіваємося, зі створенням електронної версії Національного реєстру елементів нематеріальної культурної спадщини України ця проблема буде вирішена [2, 111].

На кінець 2016 року до Репрезентативного списку ЮНЕСКО від України внесено:

- «Петриківський розпис» (Дніпропетровська область, 2013);
- «Козацькі пісні Дніпропетровщини» (Дніпропетровська область, 2016).

**20 вересня 2016 року до Запорізького обласного переліку
внесено перші п'ять елементів:**

1. «Козацький бойовий звичай «Спас»
носій – спільнота громадської організації
«Козацьке військо Запорозьке низове» та
Всеукраїнської громадської організації
«Всеукраїнська федерація «Спас»;
ареал поширення – Запорізька обл.

2. «Запорізький Покровський ярмарок»
носій – територіальна громада м. Запоріжжя
та громади інших адміністративно-
територіальних одиниць Запорізької обл.;
ареал поширення – м. Запоріжжя

3. «Плавнева побутова культура»
носій – спільнота Кам'янсько-Дніпровського,
Василівського районів;
ареал поширення – Кам'янсько-Дніпровський,
Василівський райони Запорізької обл.

4. «Мистецтво ткацтва села Гусарка»
носій – жінки с. Гусарка віком 50-85 років;
ареал поширення – Більмацький
(ст. н. Куйбишевський) район
Запорізької обл.

5. «Степове розспівування»
(носій – учасники фольклорних колективів:
народного аматорського фольклорного
ансамблю «Токмачаночка» с. Мала Токмачка
Оріхівського району; фольклорного ансамблю
народної української пісні «Горлиця»
с. Мар'янівка Більмацького району; народного
фольклорного ансамблю «Веснянка» с.
Данило-Іванівка Мелітопольського району;
народного фольклорного колективу
«Надвечір'я» Кам'янсько-Дніпровського
району (на фото); ареал поширення –
Запорізька обл.).

Ансамбль «Веснянка»

Ансамбль «Токмачаночка»

Наразі триває робота з інвентаризації елементів «Мистецтво ткацтва села Гусарка» та «Жоцький бойовий звичай «Спас» та просування їх до Національного реєстру та міжнародних списків.

Протягом березня-листопада 2016 року в районах області виявлено 15 місцевих елементів НКС, які були представлені під час обласного огляду колективів художньої самодіяльності та майстрів народного мистецтва, присвяченого 20-й річниці прийняття Конституції України та 25-й річниці незалежності України. Усі представлені елементи необхідно досліджувати, перш за все, на місцевому рівні.

Обласним методичним центром культури і мистецтва проводиться значна організаційна, інформаційно-методична робота, але виникають певні складнощі під час обробки документальних матеріалів (інвентарів, облікових карток) на елементи НКС. Недосконала законодавча база, відсутність цільової Програми з охорони і збереження нематеріально-культурної спадщини Запорізької області та відповідного фінансування, відповідних фахівців (фольклористів, етнографів, джерелознавців, мистецтвознавців) для проведення фольклорно-етнографічних експедицій і т. і. – усі ці чинники не дають ефективно працювати у цьому напрямку роботи.

Створення лабораторії з дослідження НКС при Центрі дало б можливість проводити ефективно виявлення, ідентифікацію, документування, збереження, відтворення, популяризацію НКС в містах і районах області.

Попереду великий пласт організаційної роботи пов'язаний з охороною та збереженням нематеріальної культурної спадщини, яка повинна донести до наступних поколінь «живу» спадщину української нації. І лише спільними зусиллями діячів культури і мистецтва, краєзнавців і науковців, громадських діячів, ЗМІ, благодійників та грантодавців, представників влади, а саме головне – носіїв цієї культури, буде збережено міжпоколінний зв'язок. Тож нехай завжди залишається з нами невмируща краса народного мистецтва, той живий вогонь, який зберігає життя і духовність українського народу.

За додатковою інформацією просимо звертатись за телефонами:

(0612) 63-81-56 (приймальня), або на e-mail: ocnt@i.ua, <http://zomc.org.ua>.

Джерела та література

1. Босик З. О., Снігирьова Л. М. Нематеріальна культурна спадщина: виявлення, ідентифікація, документування, звітність: Наук.-метод. реком. – К.: Логос, 2015. – 52 с.
2. Імплементация Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи: Зб. наук. праць за матеріалами II Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 16 грудня 2016 р. / Заг. ред. О. А. Буценко. – К.: НАККМ, 2016. – 136 с.
3. Духовні скарби нашого краю: фольклор Бердянського району Запорізької області: Збірник фольклорних творів / Укл. Павленко І. Я., Полякова Н. Г. – Запоріжжя, 2005. – 71 с.